

SAMEN ONTWIKKELEN, SAMEN OPLEIDEN IN DE KLEINE DRIEHOEK

MARIEKE SCHUURMANS
IN SAMENWERKING MET MIRANDA TIMMERMANS

COLOFON

© 2023

Samen ontwikkelen, samen opleiden in de kleine driehoek
Marieke Schuurmans in samenwerking met Miranda Timmermans,
Lectoraat *Leerkracht*, Breda, 2023.

Deze tool is de uitkomst van verschillende pilots waarin studenten, mentoren, school- en
instituuksopleiders hebben meegedacht en -gewerkt. Zonder jullie was deze tool niet geworden
wat hij nu is. Met jullie hulp hebben we deze tool echt in de praktijk kunnen ontwikkelen.
Dank jullie wel!

Achtergrondinformatie

De school en de lerarenopleiding zijn nauw bij elkaar betrokken, maar hebben ieder hun eigen opdracht. De school heeft als primaire taak het verzorgen van onderwijs aan leerlingen en de opleiding leidt aanstaande leraren op¹. Wanneer zij samenwerken aan opleiden kan dit fricties opleveren in de praktijk². Maar uit die fricties kunnen ook nieuwe praktijken ontstaan en leermogelijkheden gecreëerd worden wanneer leraren en lerarenopleiders voorbij de bestaande praktijk en de daarbij behorende identiteit willen, en durven, kijken³. Samen bouwen aan een samenhangend curriculum is een manier om elkaars context te leren begrijpen en te benutten in het opleiden van studenten. Een curriculum duidt niet alleen aan wát leerkrachten en opleiders doen en wat studenten moeten kennen en kunnen. Een curriculum is ook van belang in het bevorderen van een gezamenlijke doelgerichtheid van opleiders en studenten in (het ondersteunen van) het leren⁴. Binnen een samenhangend curriculum wordt er daadwerkelijk samen opgeleid. Opleiders van school en opleidingsinstituut werken samen met studenten aan een leerplan waarin theorie en praktijk met elkaar verweven zijn⁵. Een samenhangend curriculumontwerp biedt houvast om met elkaar in gesprek te gaan. Het biedt kansen om elkaars manier van werken beter te begrijpen en aan een gezamenlijk belang te werken, samen gemeenschappelijke uitgangspunten te formuleren en afspraken te maken over wat ieders rol en verantwoordelijkheid is⁶.

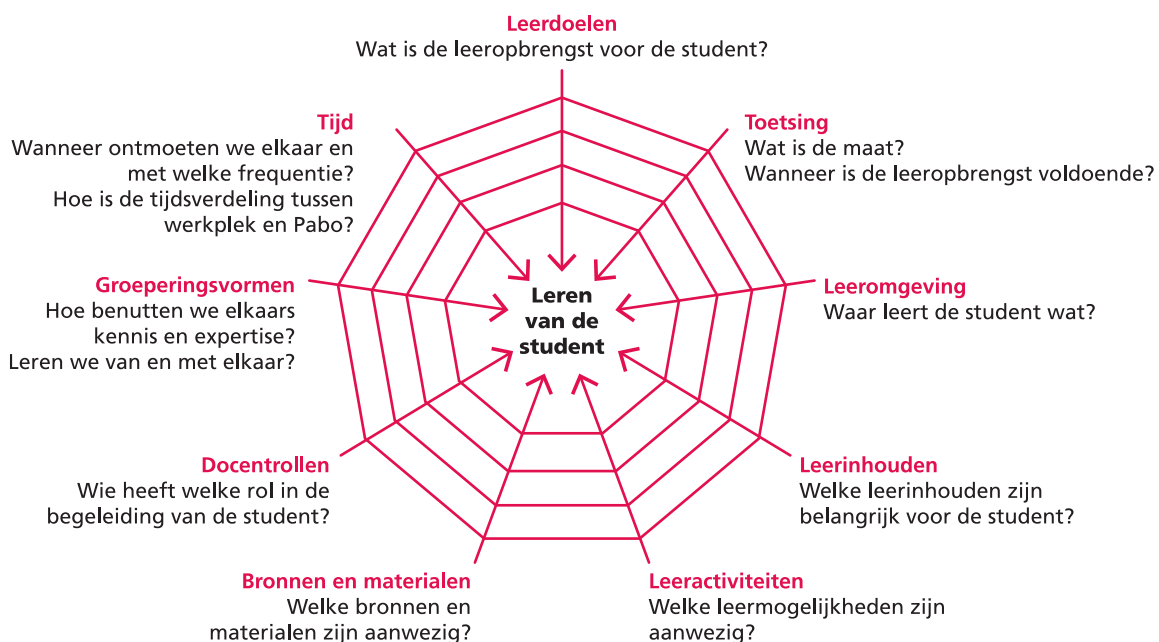
Waarom deze tool?

De tool biedt begeleiding bij het samen ontwerpen van een nieuw curriculum of het vertalen en aanpassen van een bestaand curriculum, waarin vanuit gezamenlijke beelden een concreet en passend leerplan ontworpen wordt met en voor studenten. De tool helpt samenhang te creëren in beelden van studenten, mentoren, schoolopleiders en instituutopleiders over het opleiden van leerkrachten: over leerdoelen en leeropbrengsten, prestaties, leerinhouden, organisatie en begeleiding. De tool is zo ontwikkeld dat het zowel opleiders van de school en het instituut als studenten bij elkaar brengt; tegelijkertijd biedt deze tool ook handvatten om activiteiten in de school te herkennen, erkennen en te benutten als leer- en opleidingsactiviteiten. Op deze wijze helpt de tool bij het empoweren van de school als onderdeel van de leeromgeving van de student.

Het belang van het voeren van het inhoudsrijke gesprek over leren en opleiden tussen studenten, mentoren, school- en instituutopleiders bleek de belangrijkste randvoorwaarde om elkaars kwaliteiten en mogelijkheden te kunnen benutten in het *samen opleiden*. Ook vergroten deze gesprekken de kans dat wat beoogd wordt met het curriculum ook daadwerkelijk gerealiseerd wordt. De werkwijze van de tool past bij de principes van een transactionele organisatie⁷. Bij transactioneel organiseren vindt in de communicatie een proces plaats waarin deelnemers met elkaar betekenissen creëren. Er worden beelden uitgewisseld waaruit een samenhangende betekenis wordt gecreëerd. Gedeelde regels, inzichten en principes worden geconstrueerd. Dit vormt de basis voor het gemeenschappelijk handelen. Omdat er in een transactionele organisatie al doende geleerd en ontwikkeld wordt, kan hierbij discontinuïteit ontstaan. Discontinuïteit vraagt het vermogen van mensen om continu met elkaar te blijven communiceren door betekenissen uit te wisselen en nieuwe kennis samen te creëren.

Het model onder de tool

De basis van de tool is het Curriculaire Spinnenweb⁸ dat voor deze tool is bewerkt naar een model voor curriculumontwikkeling voor het opleiden van studenten die zowel leren op het opleidingsinstituut als in de school (zie figuur 1). Ons model helpt opleiders van de school en het instituut samen met studenten een leerplan vorm te geven, aan de hand van de volgende criteria: visie, doelen, toetsing, inhoud, leeractiviteiten, bronnen en materialen, docentrollen, groeperingsvormen, leeromgeving en tijd. Het leren van de student is in dit bewerkte model in het midden geplaatst, omdat het vormgeven, invullen en ontwikkelen van alle aspecten van het curriculum gericht moeten zijn op het leerproces van de student. De visie van het partnerschap op samen opleiden ligt altijd als basis onder het model. En vormt de basis van hoe het leren van de student binnen het curriculum samen wordt vormgegeven.

Figuur 1 – Het curriculum model voor het ontwikkelen van een samenhangend curriculum voor studenten

Voor wie is deze tool?

Deze tool is ontwikkeld voor (bovenschools) schoolopleiders die mét mentoren, instituutsopleiders en studenten

- willen opleiden, op basis van een gedeelde visie en gezamenlijke beelden over opleiden, leerdoelen en opbrengsten, inhouden, organisatie en begeleiding;
- een curriculum willen ontdekken, aanpassen, ontwerpen tot een samenhangend curriculum;
- een samenhangend curriculum willen vertalen en concretiseren naar een persoonlijk leerplan voor de student.

Mentor

De directe begeleider van de student bij het leren in de dagelijkse praktijk.

Schoolopleider

Opleider van alle studenten op een school. Het bruggenhoofd tussen de school en de opleiding en aanspreekpunt voor studenten, mentoren en instituutsopleiders.

Instituutsopleider

Begeleider/opleider vanuit het opleidingsinstituut, de algemeen begeleider van alle studenten op een school en aanspreekpunt voor schoolopleider, mentoren en studenten⁹.

De tool

De tool bestaat uit vier werksessies, die samen leiden tot een gezamenlijk kijk-, denk- en handelingskader. Er wordt stap voor stap toegewerkt naar een persoonlijk leerplan en de daarbij behorende leerroute van de student waarbij student, opleidingsinstituut en opleidingsschool met elkaar samenwerken in alle facetten van het curriculum.

Voor iedere werksessie is een voorbereidende instructiekaart gemaakt en een activiteitenkaart met verschillende werkvormen. Ter ondersteuning is er een PowerPointpresentatie beschikbaar die te gebruiken is tijdens de sessies. De instructie- en activiteitenkaarten gebruikt de schoolopleider als leidraad bij respectievelijk de voorbereiding en de uitvoering van de sessies. De werkvormen worden bij voorkeur uitgevoerd in de grote driehoek van student, mentor/schoolopleider en instituutsopleider, maar kunnen ook gebruikt worden in de kleine driehoek van student, mentor en schoolopleider. Voor beide driehoeken zijn er aparte voorbereidings- en activiteitenkaarten. Let wel: wanneer gewerkt wordt in de driehoek van student, mentor en schoolopleider is het van belang dat de schoolopleider vanuit zijn brugfunctie tussen opleidingsschool en -instituut goed zicht heeft op de opleidingseisen en -inhouden.

- 4 werksessies
- Diverse werkvormen
- Per sessie een voorbereidingskaart en een activiteitenkaart
- PowerPointpresentatie beschikbaar
- In twee varianten:

1. Grote driehoek: student- mentor en schoolopleider van de opleidingsschool - instituutsopleider

2. Kleine driehoek: student- mentor - schoolopleider

Werkwijze

De tool bestaat uit vier werksessies.

Sessie 0 is de startsessie en is van belang om de samenwerkingsrelatie goed op te starten en zicht te krijgen op de visie van het partnerschap. Daarnaast wordt het doel van het werken met de tool en de verschillende werksessies toegelicht en wordt de invulling van de rollen van de school- en instituutsopleider verkend.

In sessie 1, 2 en 3 werken studenten samen met mentoren, school- en instituutsopleiders aan het uitwerken van de concrete leeropbrengst, de maat en de leerroute die worden vastgelegd in het persoonlijke leerplan van de student.

In sessie 1 staan de leeropbrengsten centraal, waar de studenten aan gaan werken gedurende een periode. Om een goed beeld te krijgen bij de leeropbrengsten wordt in de driehoek uitvoerig stilgestaan bij het delen en begrijpen van de (verschillende) beelden van studenten en opleiders bij de geformuleerde leerdoelen.

Sessie 2 draait om het bepalen van de maat. In de driehoek wordt afgestemd wanneer de geformuleerde leeropbrengst tot een onvoldoende, voldoende of goede prestatie leidt.

In sessie 3 wordt de leerroute van de student vormgegeven. De leerinhouden, verschillende leeractiviteiten, bronnen, materialen en de rol van de mentor en de student zelf komen aan bod.

Sessie 0 wordt één keer per jaar georganiseerd op het moment dat (nieuwe) studenten op school komen. Sessie 1, 2 en 3 worden aan het begin van een thema* georganiseerd. De ervaring heeft geleerd dat sessie 0 en 1 het beste plaats kunnen vinden voor of kort nadat de studenten starten op de school of in de nieuwe groep. Sessie 2 en 3 worden bij voorkeur georganiseerd na een periode van oriëntatie door de student in de school en in de nieuwe groep.

Visuele opbouw van de tool			
Sessie 0	Sessie 1	Sessie 2	Sessie 3
Informele kennismaking	Leeropbrengsten	De maat bepalen	De leerroute
Visie op <i>samen opleiden</i>	Doelen	Toetsingsprocedure	Leerinhouden
Doel + opbouw traject			Leeractiviteiten inclusief bronnen en materialen
Rol van de schoolopleider en instituutopleider			De rol van de mentor en de student.

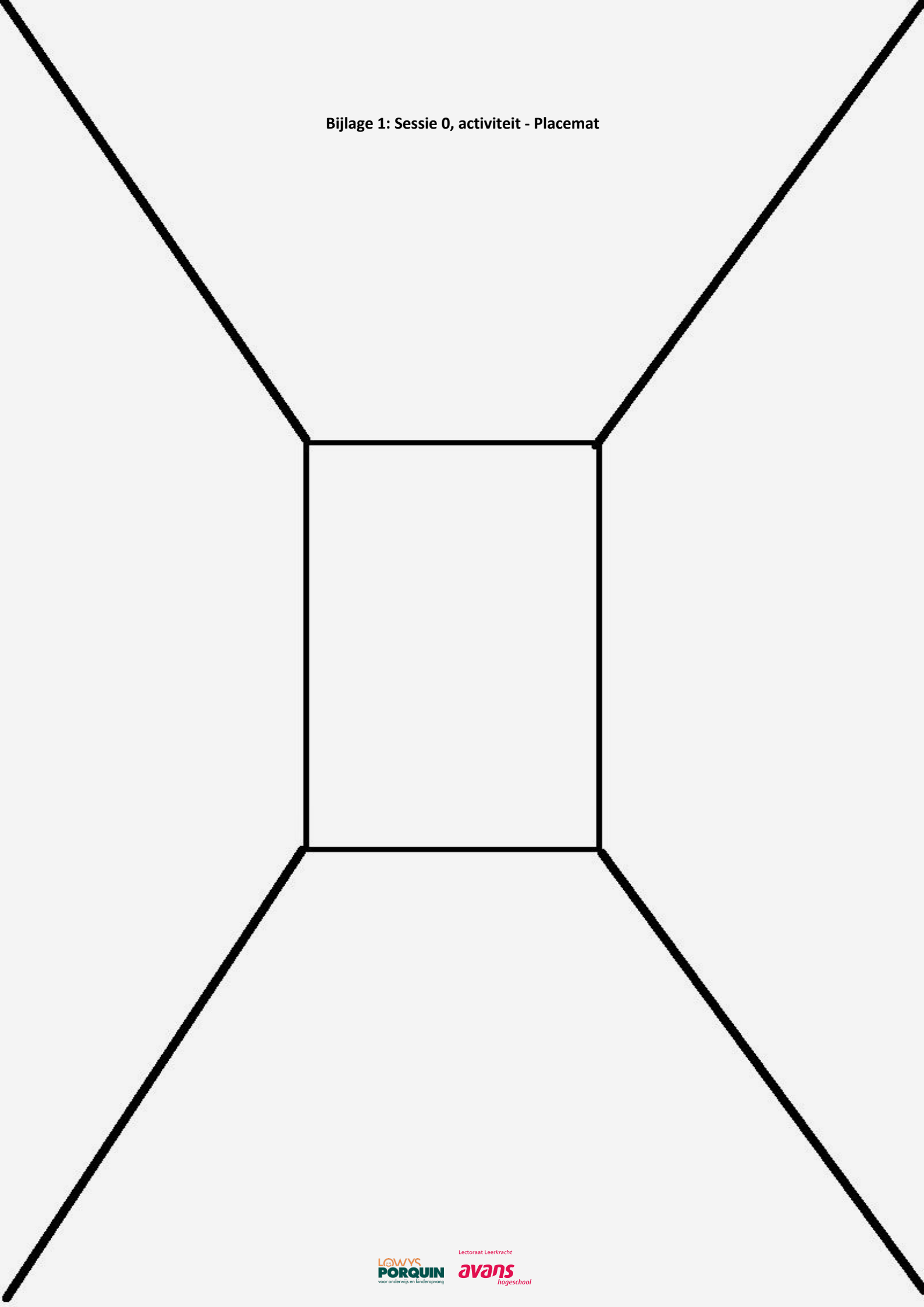
Literatuurlijst

- 1 Nieuwenhuis, L. F. M., & van Woerkom, M. (2006). Rationales achter werkplekleren. *Pedagogische Studiën*, 83(5), 343-353.
- 2 Bruining, T., & Akkerman, S. (2017). Ontwikkelen van lerarenopleidingen door het leerpotentieel van grenzen te benutten – Opleidingsscholen als 21e eeuwse netwerkleidingen. In M. Timmermans & C. van Velzen (Ed.), *Kennisbasis Lerarenopleiders Katern 4: Samen in de school Opleiden* (pp. 57 – 68). Breda: Velon.
- 3 Timmermans, M., & Kroeze, C. (2019). *Een samenhangend curriculum ontwerpen in de driehoek Opbrengsten van een ontwerpnetwerk: Opbrengsten van een ontwerpnetwerk*. Geraadpleegd in december 2022, van <https://www.platformsamenopleiden.nl/wp-content/uploads/2019/10/Een-samenhangend-curriculum-ontwerpen-in-de-driehoek.pdf>
- 4 Van den Akker, J., & Nieveen, N. (z.d.). *Waarom ontwikkel je een curriculum en wat is een curriculum dan?* Geraadpleegd in december 2022, van <https://adoc.pub/waarom-ontwikkel-je-een-curriculum-en-wat-is-een-curriculum-.html>
- 5 Timmermans, M., & Kroeze, C. (2019). *Een samenhangend curriculum ontwerpen in de driehoek Opbrengsten van een ontwerpnetwerk: Opbrengsten van een ontwerpnetwerk*. Geraadpleegd in december 2022, van <https://www.platformsamenopleiden.nl/wp-content/uploads/2019/10/Een-samenhangend-curriculum-ontwerpen-in-de-driehoek.pdf>
- 6 Bruining, T., & Akkerman, S. (2017). Ontwikkelen van lerarenopleidingen door het leerpotentieel van grenzen te benutten – Opleidingsscholen als 21e eeuwse netwerkleidingen. In M. Timmermans & C. van Velzen (Ed.), *Kennisbasis Lerarenopleiders Katern 4: Samen in de school Opleiden* (pp. 57 – 68). Breda: Velon.
- 7 Wierdsma, A., & Swieringa, J. (2011). *Lerend organiseren en veranderen*. Groningen/Houten: Noordhoff Uitgevers bv.
- 8 Van den Akker, J. (2003). Curriculum perspectives: An introduction. In J. van den Akker, W. Kuiper, & U. Hameyer (Eds.), *Curriculum landscapes and trends* (pp. 1-10). Dordrecht: Kluwer Academic Publishers.
- 9 Timmermans, M., & White, E. (2020). *Het grote verhalenboek*. Geraadpleegd in december 2022, van <https://www.platformsamenopleiden.nl/kennisbank/het-grote-verhalenboek-boek/>

* We gebruiken in deze tool de term 'thema'. Organisaties kunnen verschillen in het gebruik van termen, in plaats van 'thema' wordt ook wel gesproken over beroepstaak of leeruitkomst.

BIJLAGEN

Bijlage 1: Sessie 0, activiteit - Placemat

Thema:

1

100

Leerdoel:

Schaal het leerdoel in op de hierboven staande lijn. Geef antwoord op de volgende vragen:

1. Ik geef dit cijfer, omdat...
2. Ik geef geen hoger cijfer, omdat...
3. Ik geef geen lager cijfer, omdat...

Naar welk cijfer wil je toewerken? Schaal het leerdoel in naar de gewenste situatie. Wat zijn de leeropbrengsten wanneer je het doel op dit cijfer behaalt? Wat weet je dan? Wat kan je dan?

1

100

Leerdoel:

Schaal het leerdoel in op de hierboven staande lijn. Geef antwoord op de volgende vragen:

1. Ik geef dit cijfer, omdat...
2. Ik geef geen hoger cijfer, omdat...
3. Ik geef geen lager cijfer, omdat...

Naar welk cijfer wil je toewerken? Schaal het leerdoel in naar de gewenste situatie. Wat zijn de leeropbrengsten wanneer je het doel op dit cijfer behaalt? Wat weet je dan? Wat kan je dan?

Leerdoel:

Schaal het leerdoel in op de hierboven staande lijn. Geef antwoord op de volgende vragen:

1. Ik geef dit cijfer, omdat... 2. Ik geef geen hoger cijfer, omdat... 3. Ik geef geen lager cijfer, omdat...

Naar welk cijfer wil je toewerken? Schaal het leerdoel in naar de gewenste situatie. Wat zijn de leeropbrengsten wanneer je het doel op dit cijfer behaalt? Wat weet je dan? Wat kan je dan?

Leerdoel:

Schaal het leerdoel in op de hierboven staande lijn. Geef antwoord op de volgende vragen:

1. Ik geef dit cijfer, omdat... 2. Ik geef geen hoger cijfer, omdat... 3. Ik geef geen lager cijfer, omdat...

Naar welk cijfer wil je toewerken? Schaal het leerdoel in naar de gewenste situatie. Wat zijn de leeropbrengsten wanneer je het doel op dit cijfer behaalt? Wat weet je dan? Wat kan je dan?

Bijlage 3: Sessie 2, activiteit 1 – Toekomstverhaal

~ Dit is een voorbeeld van een toekomstverhaal. Voel je vrij om het aan te passen, te wissen en je eigen fantasie te gebruiken om de leeropbrengsten zo concreet mogelijk met maat te beschrijven ~

Er was eens een student die hard werkte om een goede leerkracht te worden voor zijn leerlingen.

In het jaar, mocht ik mezelf gaan verdiepen in Een spannende uitdaging. Ik nam me voor *(beschrijf de leeropbrengsten die de student wil bereiken).*

Het was pittig! De leeropbrengsten die ik voor ogen had bereikte ik nog niet. Mijn kennis en vaardigheden*(beschrijf het proces, denk aan een ondermaatse prestatie of je ontwikkeling).*

Na hard werken, veel lessen volgen, lezen en oefenen werden de eerste leeropbrengsten zichtbaar. Ik liet zien *(beschrijf de leeropbrengsten waarover jullie tevreden zijn).*

Na ... weken had ik al veel geleerd en was enthousiast om mezelf verder te ontwikkelen. Ik wilde mijn leeropbrengsten vergroten. Ik sloot mezelf op in mijn studentenkamer om nog meer theorieën *(noem voorbeelden)* tot me te nemen, oefende in mijn klas, bezocht andere klassen en docenten en opnieuw groeiden mijn leeropbrengsten. Ik liet zien *(beschrijf de leeropbrengsten waar jullie trots op zijn).*

Na ... weken had ik mijn doel bereikt. Ik voelde me competent op het gebied van en wilde mijn leeropbrengsten aan de buitenwereld laten zien in de vorm van *(beschrijf prestatie/eindproduct + eisen).*

Toekomstverhaal

In een toekomstverhaal beogen jullie een beschrijving te geven van het eindstation van de student aan het einde van dit thema.

- Jullie beschrijven in de brief welke leeropbrengsten de student wil bereiken.
- Jullie beschrijven welke leeropbrengsten worden bereikt. Beschrijf de onvoldoende en minimale opbrengsten (wanneer zijn jullie ontevreden, wanneer tevreden) en beschrijf verder in het verhaal welke ultieme leeropbrengsten de student heeft bereikt (wanneer zijn jullie trots).
- Beschrijf in het verhaal op welke manier de student zijn leeropbrengsten laat zien aan anderen (prestatie/eindproduct).

Gebruik voor het schrijven van het toekomstverhaal de beschrijving van het eindproduct en het beoordelingsformulier waarin de criteria beschreven staan.

Bijlage 4: Sessie 3, extra activiteit – ABC

A

N

B

O

C

P

D

Q

E

R

F

S

G

T

H

U

I

V

J

W

K

X

L

Y

M

Z

